

Sven-Erik Ravns tale ved afstemningsfesten i Gram

Taler

Sven-Erik Ravn
Journalist

Dato

10. februar 2020

Sted

Gram Slot

- 1 Det handler jo i denne tid om det tyske og det danske – og hvor vi står hver for sig.

- Det er ofte små oplevelser eller begivenheder, der præger vores holdning til
5 bestemte ting og det dansk-tyske.

- Mit syn på dette felt er bl.a. præget af, at jeg som helt ung journalistelev blev sendt ud for at referere et genforeningsarrangement i menighedshuset her i Gram. Det var den daværende chefredaktør, Karl Otto Meyer, fra Flensborg
10 avis, der talte, og jeg vil håbe, at hans holdning var, at "Vi er ikke imod det tyske, men for det danske". Det var i hvert fald overskriften på det referat, jeg lavede fra mødet. Det var første gang, jeg var til afstemningsfest.

- Jeg husker bl.a. også en lille ilter mand, der hersede med folk, fordi de skulle stå
15 op, når de sang de sidste fire linjer af "Det Haver så nyeligen regnet". Og så ville han have afsendt et telegram til Kongen.

- Karl Otte Meyers tale har nok prentet sig i mit sind, og selvom kejsertyskland slog min bedstefar ihjel i Første Verdenskrig, har det været svært at mobilisere
20 noget egentligt tyskerhad.

Vi skal i dag ikke blot tænke 100 år tilbage – men ca. 150 år, for ellers giver denne fest ingen mening.

- 25 Afstemningen var ret klar: 75 procent til Danmark og 25 procent til Tyskland i runde tal – og dermed blev Sønderjylland dansk. Havde det været en fodboldkamp, havde vi jublet: Og det blev Danmark, og det blev Danmark! Og man jublede, men mere behersket i tidens ånd.

30

For at forstå euforien, glæden, jublen skal vi tænke på de triste 50 år, der gik forud for de blæsende dage i februar for 100 år siden, da kampen endelig blev spillet og afgjort.

- 35 Vi starter efter nederlaget på Dybbøl. Nu var Sønderjylland under fremmed flag, grænsen var trukket ved Kongeåen. Berlin var hovedstaden, prøjserne havde magten og brugte den.

- De lagde pres på vores folkekarakter og sprog. Vi skulle gøres tyske,
40 *germaniseres*; ikke med det gode, men med vold og undertrykkelse. Sagde krigeren Bismarck.

- Mange danske sange blev forbudt, fordi de ophidsede danskerne mod herrefolket. Det var ikke kun sangens bogstav, men det sammenhold, sangene
45 gav, der generede tyskerne.

En historie her fra Gram

- En lille gruppe landmænd fra Gram havde været i Rødding til Marked. Her blev
50 de lidt prægede af markedsstemning og sang en af de forbudte sange. Med det resultat, at gendarmen udviste dem af Rødding og satte dem i toget mod Gram. I Brændstrup stod de af og lejede et privat lokale på stationen og fortsatte med at synge sange på dansk. Igen kom myndighederne, og de unge mænd fik en bøde på hver én mark, undtagen Hans Petersen fra Gramby, som de mente var
55 "foregangsmanden" – og han havde endda været sergent i Berlin. Han fik en bøde på hele tre mark. Han burde jo vide bedre.

- Da de kom hjem til Grambygård og berettede om deres "dåd" og bøden, råbte hans far: "Syng do blot Hans, om så det koster en ko!"

- 60 Mere chikane, som vi ser i landskabet i dag: Kroerne ville ikke give rum til de danske møder, så derfor blev der bygget 50 forsamlingshuse i Sønderjylland. Her kunne man så samles, men uden spiritusbevilling, så man måtte nøjes med de kager, som husmødrene – nok under stor konkurrence – diskede op med.
65 Derved blev det store sønderjyske kaffebord sat i scene. Og kvinderne havde skaffet kalorier og en god plads i den nationale kamp.

De danske farver var forbudt, og de gamle flag var pakket godt væk nederst i

70 kisten, hvor de ventede på bedre tider. Rødt og hvidt var forhadet af prøjserne.

Men en mand i Skærbæk malede sin ladeport rød og hvid, så den lignede Dannebrog. Det gik ikke. Porten blev overmalet af de tyske myndigheder, og der blev ført retssag herom i flere år.

75

Og sådan blev den tyske meningsterror og chikane af de dansksindede ved.

Værst var det måske, fordi børnene efter 1888 ikke måtte undervises på dansk. Det betød, at mange dansksindede tog deres større børn ud af de danske skoler og lavede hjemmeundervisning, og de største børn blev sendt til de efterskoler, 80 og placerede sig – af samme grund – lige nord for Kongeå-grænsen. Da overvejede tyskerne at fratage forældrene forældreretten.

Det var også hårdt, da de unge mænd skulle aftjene deres værnepligt i den 85 prøjsiske hær i tre et halvt år og aflægge ed til den prøjsiske konge. Derfor stak nogle af til Danmark eller udvandrede til USA eller andre lande.

En af de forbudte sange var "Det Haver så Nyeligen regnet", som jo ikke handler om vejret, men i symbolikken og billedsproget handler den om den danske 90 kamp mod det tyske uvæsen.

Den synger I nu – og jeg holder en lille pause.

Og vi holder traditionen ved lige, så vi gentager de sidste linjer i sidste vers 95 stående!

Den Store Krig

Det er nok sjældent, at man kan sige, at en krig er af det gode, men Den Store 100 Krig, Første Verdenskrig, hjalp på en måde de danske sønderjyder. Men kun fordi Tyskland tabte!

Det var ikke de unge nordslesvigeres krig, men de dansksindede var blevet opfordret af deres ledere til at gå med: "Gør jeres pligt og kræv jeres ret", blev der 105 sagt til dem. Det kunne de ikke bruge til meget i de plørede skyttegrave i Frankrig eller på de russiske sletter på Østfronten.

110 Deserterede de til Danmark, mistede de deres borgerlige rettigheder og deres ejendom, og ofte blev de efterladte straffet.

35.000 nordslesvigere blev indkaldt. Ikke et hjem i Sønderjylland var – og er – uberørt. Over 6.000 blev derude, og måske lige så mange kom hjem invaliderede. Efter krigen var der mange traumatiserede mænd, 1.500 enker og 115 5.000 faderløse børn i landsdelen.

Mens mændene var i krig, var det kvinderne, der måtte træde til og tage hånd om børn, hjem og bedrifter, og de udførte et kæmpe arbejde på hjemmefronten, mens de naturligvis ængstedes for deres kære derude. En læge sagde, det var 120 godt, de havde så meget arbejde, så havde de ikke tid til at blive nervøse.

Men gårdene skulle jo passes. De gamle aftægtsfolk blev sat i sving, og nogle steder blev de fraværende mænd erstattet af russiske krigsfanger. Ikke alle gjorde dog lige stor nytte:

125 Et kort glimt af hverdagen her fra Gram giver Paula Petersen fra Grambygård i sine erindringer:

"Forholdene på gården var vanskelige. Karlene blev indkaldt, og til sidst havde 130 jeg kun to unge danske piger, to russiske krigsfanger, to soldater og en vagtmand. Den ene fange måtte tage arbejdet i stalden. Han skændte og bandede dagen lang på russisk og betegnede Tyskland som Sibirien. Han var meget modvillig, og han nægtede at arbejde om søndagen. Men så kom omslaget: Jeg forærede ham til jul et ur med kæde. Så gik han gennem ild og 135 vand for mig. En morgen stod han længe foran mig i køkkenet og erklærede: "Ich frau Petersen liebe". "Ich auch Pjotre lieben", svarede jeg, og så kunne arbejdet i stalden begynde. Det var svært for ham, for før krigen var han sporvognskonduktør i Moskva.

140 Den anden russer var bonde, og det var en fordel, at han kunne køre med stude – for militæret indkaldte jo alle heste."

På Gram Kirkegaard står der en mindesten med navnene på de mænd, der ikke kom hjem. Under statuen "Sorgen" står navnene prentet, men kvinderne burde 145 også stå der, for de var de sande helte på hjemmefronten.

Der var én god ting ved krigen:

150 Tyskland tabte og måtte i fredsaftalen acceptere, at der blev afstemning i nogle områder, bl.a. i Sønderjylland – eller Nordslesvig, som det skulle kaldes i den tyske terminologi.

155 Ved et stort møde i Aabenraa den 18. november meddelte H.P. Hanssen, at sønderjyderne fik mulighed for en folkeafstemning. Han holdt en storslået tale – for den handlede både om de tabte sønderjyder og håbet om at blive danske: Han sluttede med Bjørnstjerne Bjørnsons ord:

160 "Alt hva fædrene har kæmpet, og mødrene har grædt, har vor herre lempet, så vi vandt vor ret!"

Talen rørte folk og særligt budskabet om, at nu blev de danske igen. Det skulle fejres. Mange af tilhørerne tog hjem og fældede en lige gran, så de kunne få lavet
165 en flagstang, så de igen kunne flage med Dannebrog, når tid kom.

Og kampen om fremtiden var i gang: Der blev agiteret ved møder, i aviserne og med afstemningsplakater. Mange huskes endnu:

170 Her blev der slået på følelserne, bl.a. med plakaten med den lille dreng med Dannebrog i hånden: "Mor, tænk på mig, stem dansk", lød teksten.

En af mest kendte var teksten: "Nu kalder Danmark på sine børn – farvel for
175 evigt du tyske ørn".

Den forsonende tone blev også slået an. Med teksten: "Med harmfuldt hjerte vi sletter ud de onde åringers magt og bud".

Og så kom dagen, hvor der skulle stemmes og landsdelens fremtid afgøres.
180

Det var sådan, at personer, der var født eller havde boet i Sønderjylland, men var rejst under visse betingelser, kunne komme tilbage og afgive deres stemme.

185 De blev modtaget med sang og flag, der var gudstjeneste i Gram Kirke (og det var her, pastor Zerlang rystede menigheden ved på prædikestolen at sige "de

forbandede tyskere").

Afstemningstallene

190

I Gram sogn var der jo klart dansk flertal, men med store forskelle mellem afstemningsstederne. Men samlet var der 92 procent danske stemmer.

195

Selv om man ikke havde nogle gallupundersøgelser, der forudsagde resultatet, var man så sikker på, at det blev et dansk ja, at man havde gjort klar til at feste. Fra morgenstunden flagede man med dannebrog – og nu uden repressalier, men desværre gik mange af de hengemte flag i stykker i den voldsomme blæst.

200

På Gram By Hotel var der dækket op til flere hundrede, og der var selvfølgelig pyntet med dannebrog og guirlander – og så blev de sunget, de forbudte sange, med fuld kraft. Taler blev holdt. Og så blev der råbt hurra, hurra og hurra.

205

Mange huskede denne afstemningsfest, for nu måtte man tale og synge frit, og fordi der blev serveret rigtig kaffe i rigeligt mål. Mange havde gemt til denne aften, så man ikke skulle fejre friheden med "Ersatz".

210

Pastor Zerlang, der forbandede tyskerne fra prædikestolen, var et følsomt menneske. Han skrev bl.a. en sang: "Vi kommer tilbage til Danmark".

Her bryder glæden ud i sidste vers :

"Med brusende jubel, vi hilser den dag

215

Da dannebrog vajer igen som vort flag

Vort modersmål sættes til højbords på ny

Og viden om det gjalder fra bygd og fra by:

220

Så kom vi tilbage til Danmark."

Jeg ved, Gram Mandskor har den på repertoire senere.

Hvad følte mindretallet?

Ved afstemningen var der her i vort område – nationalpolitisk kaldet "det ideelle hjørne" – modsat den truede firkant ved grænsen mod syd jo klart flertal for Danmark. De fleste steder over 90 procent.

230

Men længere mod syd var der jo byer med klart flertal for Tyskland – bl.a. i Tønder, i Højer og Sønderborg og Aabenraa. *Der var trods alt en fjerdedel, der stemte Tyskland.*

235

Jeg tror *ikke* de fleste dansksindede har været i tvivl om, hvor de skulle lægge deres stemme, men for mange tysksindede må det da have medført nogle alvorlige overvejelser, for selv om de følte sig knyttet til Tyskland, så var udsigterne for dem i et Tyskland efter krigen ikke overvældende positive. Krigen
240 var tabt og havde tæret hårdt på landets ressourcer, kejseren var flygtet, og der var kaos og politisk uro, hvorimod lille Danmark stod som et mønsterland med orden og penge. Her flød mælk og honning.

245

Så de tyske stemmer er ikke afledt af sund fornuft og ud fra økonomiske hensyn, men er kommet fra hjertet.

250

Jeg spurgte for nylig en såkaldt hjemmetysker om dette, og han fortalte, at hans bedstefar havde stemt tysk, og var ked af, at han ikke blev i Tyskland. Men efter nogen tid affandt han sig med situationen – især på grund af to ting: Han syntes godt om den danske konge (der jo kom fra en tysk familie), og han syntes bedre om Aalborg-snaps end den tyske, så resultatet gled ned ...

255

Jeg sagde i min indledning, at på sådan en dag som i dag handler det om det dansk-tyske. Det gør også, at nu kommer jeg med en aktuel, politisk betragtning:

260

Lige nu raser en krig – i hvert fald i læserbreve – som drypper lidt malurt i bægeret her i danskernes festår. Det tyske mindretal fører sig frem med, at det vil have tyske bynavne op på skiltene til de fire store byer. Sønderburg, Apenrade, Tondern und Hadersleben skal der også stå.

Jeg ser det egentlig ikke som et stort problem – og havde vi end ikke større problemer at diskutere mellem dansk og tysk, gik det hele nok. Men vi skal have

265 ro på bagsmækken, så lad os da sætte tyske bynavne på skiltene.

Jeg husker et skilt i en butik på Jomfrustien (det må jo så blive Jungfraugasse) i Haderslev. Der stod "Wir sprechen Deutsch – wen det er nø'vende!"

270 Og nu er det ikke nødvendigt, men måske passende at flytte os lidt. Vi kan også angribe sagen pragmatisk, men jeg kan ikke lide, at mindretallet trækker mindretalskortet og gør dette til en sag, som de taber på grund af påstået flertalstyranni og påstår, at de manglende nyredigerede skilte er lig med manglende anerkendelse af mindretallet.

275 Det er det ikke – for vi anerkender det tyske mindretal. Vi forkæler dem næsten! Helt konkret og kontant: Eksempelvis betaler de sønderjyske kommuner og den danske stat 100 procent af deres udgifter til de tyske skoler, mens andre friskoler kun får 76 procent. Alt i alt får det tyske mindretal en støtte på 180 mio. kroner
280 om året fra stat og kommuner.

Jeg synes, at mindretallet er lidt spilfordærver ved at fremføre ønsket lige på det tidspunkt, hvor der er fest i den danske del af befolkningen. Det kunne man have afpasset bedre ...

285 Jeg ser ikke det store nationalpolitiske knæfald i denne sag, for jeg tror faktisk, at det kunne blive en fordel for alle i landsdelen, hvis de fire købstæder og måske andre får den tysksprogede udlægning af bynavnet på skiltene.

290 Det vil fortælle turisterne og andre vejfarende, at nu er de kommet til et helt særligt område, som de bør udforske lidt mere, inden de kører videre til grænsekioskerne. Tosprogede skilte vil – alt andet lige – gøre Sønderjylland mere interessant. Her er vi jo noget særligt. Det skal vi udnytte og bruge positivt i vores markedsføring.

295 Jeg har hørt, at da en sønderjysk familie skulle have besøg fra Sjælland, og sjællænderne blev spurgt, hvad de gerne ville se hernede, lød svaret: "En jerseyko og en hjemmetysker!"

300 Vi kan levere begge dele, og sådan kan flersprogede byskilte være med til at fremme interessen for vores særlige dna. Og så kan mindretallet være med til at skabe merværdi og på den måde betale noget af tilskuddene tilbage.

305 Hvis det kommer til afstemning, bliver det et ja herfra!

Tilbage til 1920 og genforeningen

Kampen var vundet. Nu var vi danske i Gram, og i nogle var vi måske lidt
310 *overdanske*.

Den overmåde lykkelige, stolte danskhed ses bl.a. på de store mindesten, der står på pladsen mellem slottet og Slotskroen. Den store sten var med besvær flyttet ind fra Billeslunds mark og ind som overligger på stendyssen. Det havde Jens
315 Høyer, forpagter på Billeslund, og hans folk sørget for. Da han havde været på dansk højskole, kunne han sin Grundtvig, og han foreslog følgende inskription: "Men Immer det dages dog på ny, hvor hjerterne morgen venter".

[Fra Grundtvigs "Den signede dag"]

320

Men de gode gramborgere med greven i spidsen var mere danske end danskerne – og de kunne ikke tåle noget, der mindede om tysk, hvilket "immer" gjorde, så man skrev i stedet: "Men *altid* det dages dog på ny, hvor hjerterne morgen venter". Gå selv hen og se det forvanskede digt i stenen. Nu øvede man faktisk
325 censur mod Grundtvig! Efter så mange år med tysk meningsterror og tysk censur veg man ikke tilbage fra at gøre det selv!

Lidt om den hvide hest

330 Men efter 56 år under fremmedherredømme med trusler og pres var tiltroen til myndighederne ikke så overvældende. Pastor N.A. Jensen i Bovlund lod i hjemfærdstiden en protokol gå rundt, og her skulle borgerne – høj som lav – skrive om deres "bedste dag". Det var datidens Facebook, og den rummer mange interessante udsagn fra menigmand. Det, vi ellers møder og nu ser i
335 historiebøgerne, var jo ofte førernes og de ledende mænds tanker og ord. Men i datidens Facebookopslag kom mange spændende tanker frem og er blevet gemt til os. Bl.a. var der en melding:

"Jeg troede ikke, at Genforeningen blev til noget, før jeg så Kong Christian den
340 Tiende ride over grænsen på den hvide hest."

Ja, nu fik han syn for sagn, og det betød noget, at han så kongen på den hvide hest. Spåkonen Jomfru Fanny i Aabenraa havde forudsagt det således:

345 "Sønderjylland bliver ikke dansk, før kongen kommer på en hvid hest."

Og det gjorde han så.

350 Det hører til myterne, at hesten slet ikke var hvid, men kalket, og i øjeblikket rejser Sigurd Barrett rundt med sit show og siger det samme ... Påstanden om, at den var kalket hvid, er svært at aflive.

355 Her på dette sted vil jeg gerne slå fast, at hesten *var* hvid – og det har jeg fra nærmeste kilde, om ikke fra hestens mund, så dog fra den pige, der måtte afgive hesten til det kongelige ridt. Hun hed Merete Danneskjold-Samsø og blev senere gift med greve Kield Brockenhuus-Schack. De var forældre til grev Jens Brockenhuus-Schack, der i mange år virkede her på matriklen.

360 Jeg har her en kopi fra Lokalthistorisk Arkiv af et brev, som grevinde Merete Brockenhuus-Schack sendte til Sønderborg Slots museum sammen med den sadde og det hovedtøj, som Kong Christian den tiende brugte på turen over grænsen. Her dræbes myten:

365 Grevinden skriver: "I den givne anledning vil jeg gerne samtidig på grund af de stadig ukorrekte beretninger om den hvide hest give nogle autentiske oplysninger om den, som jeg er i besiddelse af ...

370 Fortællingen om, at den til lejligheden var hvidtet, er fri fantasi, tværtimod var den i sjælden grad ren hvid i sit hårlag."

Så nu efter næsten 100 år, må vi nok fastslå, at hesten var hvid. Stædige sønderjyder vil sikkert fortsat påstå det modsatte.

375 Efter afstemning, genforening og kongebesøg blev det hverdag igen, og så kom der store økonomiske udfordringer for sønderjyderne.

380 De mest tyske lærere og præster var rejst sydover og blev erstattet af nye, der kom nordfra sammen med embedsmænd, gendarmer, toldere, administratorer, dommere og så videre. Hele det offentlige system blev vendt 180 grader, og det skulle man også vænne sig til.

Man skulle handle med Danmark og blev ramt af flere kriser.

385 Landsdelen var udplyndret fra krigen, fattig og måske fallit, men man var fri for den tyske ørn, for nu var man dansk – på godt og ondt. Men det blev ikke nogen nem hverdag.

Her på falderebet af mit indlæg bare dette:

390

Jeg håber, vi fik aflivet myten om den kalkede hest, og så skal vi bare have rettet inskriptionen på den store genforeningssten. Men man skal ikke fjerne den 100 år gamle ukorrekte tekst, – for den fortæller jo om datidens tanker – men bare supplere med den rigtige tekst. Det vil på en fin måde vise, at vi efter 100 år har
395 sluppet vores tyskerforskrækkelse!

Tak fordi I lyttede til min hjertesag.

400

Kilde

Manuskript tilsendt fra taler

Kildetype

Digitalt manuskript

405

Tags

Festtale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/sven-erik-ravns-tale-ved-afstemningsfesten-i-gram>

410

415